

СЪВРЕМЕННИ СРЕДСТВА ЗА ВИЗУАЛНО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ИСТОРИЯТА НА БЪЛГАРИТЕ КАТОЛИЦИ ЗА ПЕРИОДА XVII – XIX ВЕК

Доц. д-р Радослав Спасов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. В публикацията ще се представят някои от модерните средства за визуално представяне на историята на българите католици за периода XVII – XIX век. В съвременното глобално общество иновативните методи се използват все повече в презентирането на научна информация, която е свързана с миналото на общността през разглеждания период. В резултат на новите технологии се създават предпоставки за по-лесното възприемане на научна данни от потребителите на подобен тип информация.

Ключови думи: българи католици; история; визуализация

В представеното изследване ще разгледам различни способности за визуално презентиране на историята на българите католици за периода XVII – XIX век, без да претендирам за изчерпателност, защото темата е обширна. Онагледяването е традиционен метод за осигуряване на публичност на дадена тема, но в дигиталната ера то е част от все по-засилващата се комуникация в интернет пространството, а с преминаването към онлайн общуването това става все по-популярно, особено сред младото поколение.

Тази статия е предназначена както за специалистите, които проучват историята на католицизма в българските земи, така също и за различни експерти, проявяващи интерес към създаването на визуални продукти и използването им за популяризирането на родното минало чрез различни способности, представяйки няколко примера.

В конкретния случай изследванията за дейността на католическите мисионери в българските земи под османска власт за периода XVII – XIX век стават все повече през последните години. Много фактори допринасят за тази активност: дигитализирането на част от архивните фондове, намирането и публикуването на нови извори и др. Всичко това провокира интереса на изследователи от различни специалности като историци, филолози, богослови, философи и др., чиито проучвания обхващат много аспекти от живота на българите католици.

От изворите става ясно, че духовниците на Римската църква през XVII век осъществяват засилена дейност сред населението в своите епархии, намиращи се в северозападните български земи, а така също и сред новопокръстените павликяни в териториите по поречието на река Осъм.

Благодарение на активната работа на свещениците сред пасомите им, както и високото им образование (особено при тогавашните условия), отличното познаване не само на църковната, но и на политическата история дават на най-известните епископи като Петър Богдан Бакшич, Филип Станиславов, Павел Дуванлията и други широк кръгзор от възможности за тяхната дейност.

Не без значение е и обстоятелството, че те са от местното население, което означава, че добре познават своите сънародници, а така също и всички локални условия и трудности при осъществяването на своята дейност, а това ги прави и предпочитани духовници от Рим, което може да се види и от запазените документи.

Всичко това налага да се публикуват все повече изследвания, които да проследят целия процес по създаването на визуални произведения, които да презентират историята на българите католици през XVII – XIX век, като това включва: от подготвителната работа в библиотеки и архиви до заснемането, монтирането на образите и звука, ако (има), както и представянето на готовите произведения.

В проучванията за тази общност през разглеждания период заема място и тяхното представяне пред различна аудитория. През последните години все повече телевизии започнаха да продуцират филми, които са с историческа насоченост, и тази тематика продължава да бъде все така интересна за визуална реализация. На практика създаването на произведения, които се занимават с медийното отразяване на миналото на българите католици, през последните години се активизира.

В тази връзка е важно да се посочат част от филмите за Българската национална телевизия в тази област като: „За Абагар и неговия създател“, „Ватикана отблизо“ и „Заедно на една улица“, които може да бъдат гледани в дигитална среда, въпреки че са създадени през 2001 г. и 2002 г., което е един иновативен подход, който ще намира все повече приложение през следващите години. Автори на филмите са Пенка Шопова, Александър Недков и Радослав Спасов. Режи́сьор е Пенка Шопова. Оператори са Пламен Соловей, Валентин Косев и Маркус Азамбруджа.

В работна среда екипът, разполагайки с готова концепция за реализирането на произведенията, беше подготвил примерни проекти върху филмите и съобразно тях се пристъпи към набиране на евентуални документи, снимки и вещи, свързани с темата. При проучванията в различни архиви на католическата църква в Италия бе необходимо да се направи предварително проучване къде се съхраняват документите, които са свързани с дадената личност, организация или събитие. На практика се оказа, че историческите извори, свързани с българите католици, се намират в различни архивни хранилища, което наложи продължителен процес на работа в тях.

Необходимо е да се отбележи, че при създаването на тези произведения се наложи да се търси сътрудничество с консултанти от папските институции, които да подпомагат екипа. Много важно бе да се спазват всички законови и етични норми, за да не се получава изкривяване в представата за миналото. Това се налага, за да се избягват внушения, които биха предизвикали негативни реакции у зрителите на етническа, религиозна и всякакъв друг вид основа, а към всички мнения и идеи е задължително да има толерантно отношение. Всеки факт, личност или събитие, особено с важна историческа стойност трябва да бъдат представени, защото в противен случай интерпретацията в произведението би била неправилна, което би довело до негативна оценка сред зрителите, критиката и колегите (Spasov 2015, p. 23).

Друг важен метод, макар и вече утвърден, са изложбите, които, ако се дигитализират, е възможно информацията от тях бързо да достигне до различни групи, които се интересуват от миналото на българите католици, а в проучванията на Б. Аврамов по отношение на осъществяване на комуникация в информационна среда за исторически експозиции се посочват четири направления на дейност:

- информирание – споделяне на информация за архиви и библиотеки, техните колекции, услуги и събития;
- презентирание – привличане на нови групи от хора и насърчаване на използването на книжовни ресурси;
- ангажиране – формиране на взаимоотношения с обществеността и насърчаване на обмена на идеи;
- образование – поощряване на осведомеността за значението на библиотеките и архивите. Той посочва, че за осъществяване на процесите на публичност се използват различни комуникационни модели, като традиционни и социални медии, уебсайтове, публични събития, тематични срещи, конференции и експозиции (Avramov 2024, pp. 323 – 333).

В конкретния случай може да се посочи изложбата „Католиците в България XVII – XX век – книжовно-документални свидетелства във фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, която беше открита в Централното фоайе на институцията на 17 април 2024 г. Експозицията има за цел да представи ценни документи и част от книжовното наследство на българите католици за посочената времева рамка, които се съхраняват във фондовете на Националната библиотека. Видните исторически фигури, за които има данни, са Илия Маринов, Петър Богдан Бакшич (Бакшев), Филип Станиславов, Кръстю Пейкич, Павел Дуванлията и др. Таблата са подредени в хронологично-тематичен ред, а за по-добрата визуализация освен копия на документи и книги са използвани и географски карти, които допълват представата за епохата и показват културното присъствие на българите католици в Европа, въпреки че през този период нямат собствена държава, а се намират под османска власт (Spasov 2024, pp. 125 – 126).

Благодарение на новите технологии тази изложба беше представена виртуално на международната научна конференция „Българите католици и Италия през вековете. По повод 350 години от смъртта на българските католически прелати Петър Богдан Бакшич, Петър Парчевич и Филип Станиславов“, която се проведе в дните 28 – 29 октомври 2024 г. в залата на Монументалния комплекс „Сан Северо ал Пендино“ в италианския град Неапол.

В този случай при провеждането на форума се изготви след много дискусии и обмяна на научни идеи програма, в която беше включена и изложбата във виртуален вариант. Тъй като беше трудно да се поставят рол-банери в сградата, която е паметник на културата с национално значение, беше решено да се използват възможностите на новите технологии. По този начин експозицията беше представена дигитално и успя да достигне до аудиторията от изследователи, които проучват историята на българите католици през този период, и да провокира дискусия сред участниците за ролята и значението в общоевропейски план на личности като Петър Богдан Бакшич, Филип Станиславов, Павел Дуванлията и др.

По време на научната проява бяха представени доклади с визуални форми като тези на Красимир Станчев и Цветан Василев, които оповестиха нови данни за Павел Дуванлията и Петър Богдан Бакшич. Последният беше определен като книжовник и политик, който търси възможности за освобождението на България, като същевременно развива активна книжовна дейност, а най-известното му произведение е историческият трактат „За древността на бащината земя и за българските дела“, анализиран от Цветан Василев (Vasilev 2020, pp. 7 – 24).

Красимир Станчев показва писмата с нови данни за Павел Дуванлията, които бяха публикувани в поредицата „Архивите говорят“ на Държавна агенция „Архиви“, а там е направено сравнение с фотокопията на документите от колекция 90 от Българския исторически архив при Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и дори се достигна до извода, че духовникът не е направил всички свои посещения в Рим лично, което допринесе за изясняване на някои спорни моменти от биографията на този изключително активен възрожденски деец, който незаслужено остава до този момент в сянката на историята. Вече се знае, че е роден през 1733/1734 г. в село Дуванлии (Пловдивско), и от 1777 г. до смъртта си през 1804 г. е начело на Никополската епархия. До този момент беше известен с религиозната си и книжовна дейност, но от новооткритите документи става ясно, че осъществява и важна дипломатическа дейност на Балканския полуостров (Stanchev 2024, pp. 7 – 20).

При анализирането на информацията от мултимедийните презентации и онлайн включванията на международната конференция стана ясно, че ефективната комуникация помогна за обсъждането на важни бъдещи прояви, които са свързани с българите католици през периода XVII – XIX век. Фактически беше повишен интересът към посочената проблематика, като отбелязването на 350-годишнината даде възможност да се популяризират дигиталните технологии в областта

на архивната, филологическата и историческата работа на изследователите, която да допринесе за възприемането от научната общност на новите проучвания и културни инициативи.

По този начин продължи традицията да се изследват темите за документите, които се съхраняват в архивите на католическата църква с техните богати фондове и уникални колекции. Така научният форум създаде възможност да се популяризират постиженията на съвременните изследователи, които осъществяват своите проучвания в тази малко разработвана научна област, а чрез онлайн участието на различни учени се даде шанс разнообразната програма да стимулира активността на участници, които не могат да присъстват, и тяхното взаимодействие с колегите им на място, а чрез различни платформи в интернет се доказаха значимостта и важната роля на виртуалната комуникация.

Важно е да се посочи, че в условията на новото дигитално общуване то се определя не само от академичните учени, а от всички, които са не само потребители на информацията, а и участници в процеса на комуникация. В съвременната хуманитаристика все повече навлизат модерните технологии, като изключение не правят и визуалните форми, които третират различни проблеми от историята на българите католици.

Представянето в интернет пространството на историческите факти, личности и събития става все по-актуално в ситуацията на съвременното общество. Чрез различни медийни продукти могат да се популяризират множество исторически събития, личности и факти, като се използват в телевизията или в глобалната мрежа. Предоставянето на информация за миналото е важно както за обективното представяне на историята, така и за развитието на обществените отношения. Онагледяването е важна част от съвременните методи на обучение и използването му е много полезно в образованието.

Всичко това налага необходимостта от обучение на все повече специалисти с хуманитарно образование, които да имат възможност за придобиване на умения и компетентности за създаване на визуални произведения с историческо съдържание. Производството на такива продукти не е нито толкова трудно, нито изискващо време, а следва логиката на създаване на текстове с научно съдържание и съответната визуална грамотност. На практика се получава симбиоза между академични дисциплини и медии, като резултатът е създаването на произведения, които дават данни за миналото.

Във времето на глобализацията и много популярните социални мрежи разпространяването на всякакъв вид информация става все по-лесно, като това се отнася и до тези произведения с хуманитарна насоченост, като в случая с историята на българите католици за периода XVII – XIX век.

ЛИТЕРАТУРА

- АВРАМОВ, Б., 2024. Публичната комуникация за 145-годишния юбилей на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. В: *Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век. Сборник с научни доклади от XXII научна конференция с международно участие*. София, 1 ноември 2024 г. София: АИ „За буквите – О писменехъ“, с. 323 – 333. ISSN 2683-0094.
- ВАСИЛЕВ, Цв., 2020. *Петър Богдан. За древността на бащината земя и за българските дела*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, с. 7 – 15. ISBN 978-954-07-5045-3
- СПАСОВ, Р., 2015. *Визуални аспекти на историята*. София: Издателство Парадигма. ISBN 978-954-326-262-5
- СПАСОВ, Р., 2024. Изложба „Католиците в България XVII – XX в. – документални свидетелства от фондовете на Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. *Библиотека*, № 3, с. 125 – 126. ISSN 0861847X.
- СТАНЧЕВ, Кр., 2024. Епистоларното наследство на Павел Дуванлията (Гайдаджийски) католически епископ на Никопол. *Архивите говорят*. Т. 73. София: Държавна агенция „Архиви“, с. 7 – 20. ISBN 978-619-7070-28-6.

REFERENCES

- AVRAMOV, B., 2024. Publichna komunikacia za 145-godishniq jubilei na Nacionalna biblioteka "Sv. Sv. Kiril I Metodii". In: *Obstestvoto na znaniето I humanizmut na XX vek. Sbornik s nauchni dokladi ot XXII nauchna konferencia s mejdunarodno uchastie*. Sofia, 1 Noevmri 2024, Za bukвите – O pismeneh, pp. 323 – 333. ISSN 2683-0094.
- SPASOV, R., 2015. *Vizualni aspekti na istoriata*. Sofiya: Izdatelsvo: Paradigma ISBN 978-954-326-262-5.
- SPASOV, R., 2024. Izlojba Katolicite v Bulgaria XVII – XX vek. Documentalni svidetelstva ot fondodvete na Nacionalna biblioteka Sv sv, Kiril i Metodii. *Biblioteka*, № 3, pp. 125 – 126. ISSN 0861-847X.
- STANCHEV, Kr., 2024. Epistolarnoto nasledstvo na Pavel Duvanliata (Gaidadjiski) katolocheski episkop na Nikopol. *Arhivite govoriat*. V. 73 Sofia: Durjavna agencia "Arhivi", pp. 7 – 20. ISBN 978-619-7070-28-6.
- VASILEV, Cv., 2020. *Petur Bogdan. Za drevnosta na basteinata zemq I za bulgarskite dela*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo, pp. 7 – 15. ISBN 978-954-07-5045-3.

MODERN MEANS FOR VISUAL REPRESENTATION OF THE HISTORY OF BULGARIAN CATHOLICS IN THE PERIOD XVII – XIX CENTURIES

Abstract. This publication will present modern means for visual representation of the history of Bulgarian Catholics for the period XVII – XIX centuries. In the modern global society, innovative methods are increasingly used in the presentation of scientific information related to the past of the community during the period under consideration. As a result of new technologies, prerequisites are created for easier perception of scientific data by users of such type of information.

Keywords: Bulgarian Catholics; history; visualization

✉ **Dr. Radoslav Spasov, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0002-4326-4909

Department of Bulgarian History

Faculty of History

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15, Tzar Osvoboditel Blvd.

1504 Sofia, Bulgaria

E-mail: radoslavspasov@uni-sofia.bg